

Cuvîntul traducătorului

Federico Garlanda¹ s-a născut pe data de 17 aprilie 1857, în Mezzana Mortigliengo din provincia italiană Biella, într-o familie stabilită în Strona. A urmat școala primară în satul natal și gimnaziul în Biella. A început să studieze medicina la Universitatea din Torino, dar a abandonat după primul an, înscriindu-se apoi la Facultatea de Litere și Filosofie. Aici, i-au suscitât interesul tezele expuse de Giovanni Flechia (indolog și orientalist) și Domenico Pezzi (profesor de limbi clasice și neolatine) pe parcursul prelegerilor universitare, iar preocupările sale filologice de mai târziu aveau să reflecte ceva din teoriile mentorilor. A emigrat în Anglia și Statele Unite ale Americii (după scurte șederi în Franța, Belgia, Germania, Ungaria, Suedia și Olanda), unde a studiat limba engleză. S-a întors în țara natală și s-a stabilit în capitală, unde a activat ca politician și a predat cursuri de limba și literatura engleză la Universitatea La Sapienza. A decedat pe 13 martie 1913 în Roma, Italia.

A lucrat la mai multe publicații, în calitate fie de director, fie de editor: „Serate torinesi”, „Italia, a monthly magazine”, „Minerva”, „Giornale dei consiglieri municipali e sindaci”, „Il Giudice conciliatore, settimanale”. A fost proprietar al revistei „La Legge”. A înființat

¹ Vezi date biografice despre autor și în Vercellone, Guido Gregorio Fagioli, *Dizionario Biografico degli Italiani*, vol. 52, Roma, Istituto dell'Enciclopedia Italiana, 1999.

chiar și o societate editorială, prin intermediul căreia Garlanda și-a publicat lucrările.

A început să publice foarte devreme, încă din perioada studenției, iar în lucrările semnate atunci aborda subiecte de poetică și lingvistică comparată. Mutat în mijlocul lumii anglo-saxone, Garlanda și-a ascuțit simțul critic, îndreptându-și interesul și spre un domeniu mai pragmatic; astfel, alături de studii de lingvistică, el a publicat și câteva lucrări de analiză a situației politice, economice și sociale în care se aflau atunci Italia și Statele Unite, arătând și ce anume a determinat evoluțiile lor atât de diferite. Reîntors în țară, a continuat să scrie pe teme generale cu care își obișnuise deja cititorii; are două creații literare scrise în aceeași perioadă, pe care însă nu le-a dat spre tipărire (ele nu au fost publicate decât după moartea autorului lor).

Lucrările semnate de Garlanda sînt orientate în următoarele direcții:

1. Politică:

- a. *Eletto ed elettori negli Stati Uniti d'America: note storiche* (Torino, 1885);
- b. *La nuova democrazia americana. Studi e applicazioni*. (Roma, 1891) (Observații făcute pe marginea aceluiași subiect fuseseră publicate anterior în New York, într-o carte intitulată *Greater America. Hits and hints* (New York, 1887). Aceasta însă nu purta semnătura autorului, pe carte fiind notat doar: *by a foreign resident.*);
- c. *Del socialismo* (Roma, 1897);

- d. *La Terza Italia. Lettere di uno Yankee, tradotte ed annotate* (Roma, 1903) – cu varianta în engleză *The New Italy. A Discussion of its Present Political and Social Conditions* (New York, Londra, 1910).
2. Didactică:
- a. *Di una grave lacuna nel nostro insegnamento superiore, appunti* (Roma, 1894);
- b. *Le lingue e le letterature moderne nel nostro insegnamento superiore, discorso per l'inaugurazione dell'anno accademico 1908-09* (Roma, 1909).
3. Literatură (teorie literară, poetică, critică literară, creație literară):
- a. *La Batracomiomachia. Studio e versione metrica* (Torino, 1881);
- b. *Brevi nozioni di metrica italiana* (Torino, 1882);
- c. *Guglielmo Shakespeare: il poeta e l'uomo* (Roma, 1900);
- d. *Studi Shakespeariani*: I. *Sulla origine del cognome Shakespeare. Postilla Etimologica* (Roma, 1904); II. *Romeo and Juliet* (Roma, 1904); III. *Othello* (Roma, 1905); IV. *Hamlet: una indagine sul carattere del protagonista* (Roma, 1906); V. *L'Ur-Hamlet nello Hamlet Shakespeariano e nella poesia italiana* (Roma, 1906); VI. *L'allitterazione nel dramma shakespeariano e nella poesia italiana, Henry V* (Roma, 1909);
- e. *Beowulf. Origini, bibliografia, metrica, contenuto, saggio di versione letterale, significato storico, etico, sociologico* (Roma, 1906);
- f. *Il verso di Dante* (Roma, 1907);
- g. *A Few Remarks on the Interpretation of an Anonymous M. E. Ballad* (Roma, 1909);

- h. *Visetchen* (Roma, 1915) – roman publicat postum de prieteni și apărut sub pseudonimul F. E. D’Algrana;
 - i. *Versi di F. Garlanda* (Torino, 1915) – publicate postum de prieteni.
4. Lingvistică:
- a. *Della lunghezza di posizione nel latino, nel greco e nel sanscrito* (Torino, 1882);
 - b. *The Philosophy of Words: a Popular Introduction to the Science of Language* (publicată la New York în 1886 și la Londra în 1888, urmată de traducerea în italiană *La filosofia delle parole*, Roma, 1890 și apoi 1900);
 - c. *The Fortunes of Words: Letters to a Lady* (New York, 1887);
 - d. *Sul dialetto biellese della valle di Strona: Note glottologiche* (Torino, 1901)
 - e. *The Indebtedness of the English Language to the Latin* (Roma, 1906).

Filosofia cuvintelor este o lucrare de lingvistică istorică și comparată, o incursiune în viața cuvintelor, în care autorul începe să le urmărească din contemporaneitatea sa pentru a ajunge cât mai aproape de originile lor: le observă formele actuale, le descompune în fragmente cu relevanță semantică, le analizează transformările fonetice pe care le-au suferit (explicându-le pe baza legilor fonetice care au guvernat fiecare limbă în parte luată în calcul) și le explică evoluțiile de sens prin raportare la dinamica lumii reprezentate (odată cu schimbările produse în mentalul colectiv, în aspectele materiale ale vieții de zi cu zi, în relațiile interumane etc. au apărut, așa cum era firesc, și modificări la nivel lingvistic). Cititorul este,

astfel, invitat să asiste în direct la o disecție a limbii engleze (și alături de aceasta și la a altora) și apoi să-i descopere, la microscop, ADN-ul. Asemenea oricărui organism viu care își moștenește gene de la un șir întreg de strămoși și prin aceasta își creează o ereditate complexă, la fel se întâmplă și cu o limbă: evoluează în strînsă legătură cu altele, pentru că nici comunitățile (vorbitoare de orice fel de limbă) nu-și duc existența ca societăți închise, ci se află în perpetuă interacțiune. Pornind de la exemple luate din limba engleză, Garlanda ajunge să supună atenției reflectării ale concepțiilor despre diverși referenți în limbile marii familii indo-europene și, uneori, în alte limbi cu care s-au stabilit conexiuni de-a lungul timpului (cum ar fi araba).

După cum se anunță chiar de la început, cartea se adresează unui public larg, care nu are neapărat o pregătire filologică, așa încît modalitatea de prezentare a fenomenelor este simplă, punctată de comparații cu obiecte și evenimente din medii familiare și, prin urmare, informațiile pot fi asimilate cu ușurință. Și totuși există pasaje prin care celor mai puțin avizați li se dezvăluie cîte ceva din teoriile avansate de științele limbii. Unul dintre capitole începe cu o punere în temă a cititorului cu privire la ceea ce reprezintă lingvistica, la locul ei între celelalte științe și la legăturile întretesute de prima cu cele din urmă, continuîndu-se cu o radiografie a achizițiilor importante din perioada premergătoare apariției lucrării de față. În plină epocă a romantismului, cu accentul deplasat spre istorism, descoperirea sanscritei și a raporturilor ei cu vechile limbi vorbite în Europa a constituit o revelație a savanților vremii. În acest context s-a dezvoltat interesul pentru fonetica diacronică și pentru gramatica comparativ-istorică. Amintind doar de cîteva preocupări (nu tocmai

notabile) ale anticilor pentru studiul limbii (precum cele ale lui Platon, Aristotel sau Thrax), trecînd repede în revistă și reflecțiile, pe marginea aceleiași teme, ale unor gînditori din Evul Mediu, Renaștere și perioada Iluminismului (Filippo Sasseti, Roberto de Nobili, Gaston Coeurdoux, Hervás y Panduro, Gotfried Wilhelm Leibnitz), Garlanda ajunge să arate care sînt ideile vehiculate în secolul al XIX-lea de cercetători însemnați precum Schlegel, Bopp, Grimm sau Schleicher.

Pornind de la schema „alunecărilor de sunet” făcută de Grimm pe baza comparațiilor între limbi germanice pe de o parte și, pe de altă parte, sanscrită, latină și greacă, mergînd mai departe pe linia lui Schleicher și a neogramaticilor, care mizau pe existența unor legi fonetice limitate diacronic, diatopic și distribuțional, Garlanda arată etapele prin care au trecut formele unor cuvinte selectate de el ca fiind reprezentative din interiorul anumitor cîmpuri lexico-semantice. Aspectul fonetic nu numai că îl explică evolutiv, prin metode apropiate celor din matematică (sunetele se modifică numai în anumite lanțuri asociative), dar îl și raportează la structuri din alte limbi și la etimonul comun tuturor acestora. Nu ignoră nici cealaltă componentă a dihotomiei conținut – formă, demonstrația sa urmărind deopotrivă și metamorfozele sensurilor (generalizări sau restrîngeri semantice, metafore lingvistice etc.), raportate la transformările produse în planul realității extralingvistice.

Cum în deceniile începutului de secol al XIX-lea se manifestase un interes deosebit pentru cercetarea afinităților între schemele gramaticale ale limbilor, mai vechi și mai noi, ale Europei, era oarecum firesc să-l regăsim exprimat și în cartea de față, în care

autorul dedică un capitol aparte gramaticii comparativ-istorice. Aici prezintă modelul clasificării tripartite a limbilor, așa cum a fost realizat de Bopp, care a ținut cont de criteriul structurii morfologice a cuvintelor și de flexiune, un model bogat ilustrat de Garlanda cu exemple concrete (din diverse idiomuri), pe care le descompune în secvențe relevante gramatical și semantic pentru a le justifica pe baza etimologiei sau a principiului analogiei. Ideea, devenită comună în secolul al XIX-lea, demonstrează și valorificată în studiile multor cercetători din acea perioadă, a înrudirii între cele mai multe limbi vorbite în Europa și susținerea ei pe pilonii teoriei radicalilor indo-europeni își găsesc răsunet și în *Filosofia cuvintelor*, unde nu este doar expusă, ci și îmbrățișată teoria arborelui genealogic concepută de Schleicher și în mare parte susținută de cea darwinistă despre evoluția speciilor.

Garlanda se arată preocupat și de problema nașterii limbajului și, în spiritul epocii, sub influențe venite dinspre științele naturale, caută să explice de ce se nasc, cresc, se degradează și mor limbile, asemenea unor organisme. El crede că nașterea unei limbi ar putea fi înțeleasă prin observarea achiziției de limbaj la copii sau a funcționării comunicării la triburile primitive. Parcursul limbii, însă, poate fi înțeles prin raportare la dinamica grupului social care a generat-o (pentru că acesta își schimbă mentalitatea și modul de viață, în mare parte datorită interacțiunilor sau chiar fuziunii cu alte grupuri). În fond, limba este un „produs social”, așa cum scria, cam în aceeași perioadă, Ferdinand de Saussure.

Multe dintre ideile surprinse aici au fost reluate de Garlanda, într-o altă formă, în *The Fortunes of Words (Destinele cuvintelor)*:

lingvistica și conexiunile ei cu alte științe, ramuri, metode, instrumente de cercetare, direcții, reprezentanți (care i-au fost și modele). Această lucrare, apărută doar un an mai târziu, vine totuși ca o continuare, pentru că aici aplică rezultatele studiilor de tip teoretic publicate de înaintași la alte câmpuri lexico-semantică decît cele discutate în *The Philosophy of Words (Filosofia cuvintelor)*.

Federico Garlanda nu este un teoretician precum cei pe care îi evocă, ci un lingvist orientat spre studii aplicate, prezentate simplu și într-o manieră atrăgătoare, care să asigure înțelegerea textului de către cititori cu pregătiri cît mai diverse. Dă dovadă de rigoare științifică, fără a avea rigiditate în stil. Abordează problemele cu un ochi critic, pune în contrast puncte de vedere fără a arăta – decît arareori – maliție.

„Cu cât analizăm mai mult limba, cu atât ne dăm mai bine seama că transcende, prin profunzimea ei, cele mai raționale produse ale gândirii.” (Schelling)

„Cred cu tărie că limba este cea mai bună oglindire a gândirii și că o analiză riguroasă a semnificației cuvintelor ne va familiariza, mai bine decât orice altceva, cu procesele cognitive.” (Leibnitz)

„Acela care ar studia influența pe care cuvintele, chiar și cele mai simple, au exercitat-o asupra gândirii umane ar putea scrie o istorie a omenirii din care am putea învăța mai multe decât din oricare altă istorie scrisă pînă acum.” (Max Müller)

„Așa cum fosilele descoperite în piatră dezvăluie paleontologului diferite forme de viață apărute pe Glob în succesiune, tot așa și relicvele din vorbire dezvăluie filologului diversele stadii pe care le-a atins rațiunea umană, în cursul dezvoltării sale.” (A. H. Sayce)

„Limbajul este o reflectare a ideilor și credințelor pe care diverse comunități le-au avut din cele mai vechi timpuri pînă în prezent; și, urmărind preschimbările și itinerarul lui, descoperind originea și istoria cuvintelor și a sensurilor lor, putem afla cu mai multă siguranță și precizie decât a făcut-o vreodată un istoric care erau acele idei și acele credințe.” (A. H. Sayce)

„Etimologia tinde să ne ajute la înțelegerea clară și la folosirea corectă și expresivă a cuvintelor care formează vocabularul limbii noastre.” (George P. Marsh)

„Etimologia are șarmul pe care îl au, de altfel, toate științele care se ocupă cu studierea genezei și dezvoltării extraordinarelor produse ale naturii sau ale gândirii.” (George Curtius)